

Наукові інтереси: соціальна педагогіка, соціальне виховання, соціально-педагогічна діяльність, інформаційне суспільство.

ПОТЬОМКІНА Нанулі Зурабівна – здобувач ступеня доктора філософії, спеціальності 231-соціальна робота, спеціалізація «Соціальна педагогіка» Харківської державної академії культури.

Наукові інтереси: соціальна педагогіка, соціально-педагогічна діяльність, «покоління Z», кіберсоціалізація, Інтернет-залежність.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

RYZHANOVA Alla Oleksandrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the

Department of Social Work and Management of Socio-Cultural Activities, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko

Circle of scientific interests: social pedagogy, social education, socio-pedagogical activities, information society.

POTOMKINA Nanuli Zurabivna – PhD student, specialty 231 Social work, specialization Social pedagogy, Kharkiv State Academy of Culture.

Circle of scientific interests: social pedagogy, socio-pedagogical activity, «generation Z», cybersocialization, Internet addiction.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2021 р.

УДК 37.014.5.091.12:005.342(477)

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-196-59-63

САВЕЛЬЧУК Ірина Борисівна –

доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та технології соціальної роботи

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6813-4548>

e-mail: iraut@ukr.net

ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ОСОБЛИВОГО ВИДУ СОЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах реформування місцевого самоврядування та децентралізації в Україні, модернізації соціальної сфери й розширення спектру надання соціальних послуг та адміністративних послуг соціального характеру важливим питанням залишається вдосконалення підготовки соціальних працівників, які спроможні до здійснення інноваційних змін в галузі соціальної роботи. У зв'язку з бурхливим та стрімким розвитком інновацій в соціальній роботі та сфері надання соціальних послуг, суттєве відображення яких повинно спрямовувати розробку та проектування підготовки соціальних працівників з урахуванням специфіки університетів, зокрема класичних, педагогічних, технічних та інших профільних університетів. Саме тому, наукова дискусія у освітньому просторі вищої школи відбувається стосовно оновлення змістовості й технологічності підготовки соціальних працівників, яка має зберегти здобутки вітчизняної університетської освіти та актуалізувати закордонний досвід такої підготовки, поєднати сучасний стан розвитку теорії та практики соціальної роботи, визначити особливості забезпечення результативності підготовки в умовах створення й функціонування інноваційного освітнього середовища університету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становлення вітчизняної фахової підготовки соціальних працівників відбувається з урахуванням особливостей нормативних вимог та світових стандартів професійної діяльності та підготовки соціальних працівників. Проте, впровадження вітчизняних стандартів підготовки соціальних працівників супроводжується постійним оновлюванням відповідно до міжнародної сутності соціальної роботи та досвіду підготовки соціальних працівників. Відповідно й організаційно-методичні засади підготовки соціальних працівників потребують значного удосконалення, що впливатиме на оновлення змістовості освітньо-професійних програм з соціальної роботи й їх методичного забезпечення, що певною мірою забезпечить розширити можливості підготовки фахівців до розв'язання соціальних проблем у різних сферах життєдіяльності суспільства. Адже, майбутній соціальний працівник під час навчання повинен отримати не тільки системне уявлення про соціальну роботу як складний суспільний феномен, але й набути розвитку загальних й професійних компетентностей [7], м'яких навичок та лідерства [2]. При цьому, оновлення структури підготовки студентів до соціальної роботи повинна передбачати розвиток компетентності суб'єкта професійної

діяльності [8] через розширення можливостей «постійної участі, онлайн-професіоналізму, оцінки ризику й ресурсів, професійної етики та інтеграції до практичної соціальної роботи, що забезпечує ефективність застосування технологій соціальної роботи впродовж кар'єрного зростання» [3]. Орієнтованість на рефлексивну практику соціальної роботи має посилювати змістовність підготовки соціальних працівників, оскільки студенти повинні набути таких необхідних для клієнт-орієнтованої соціальної роботи рефлексивних умінь для допомоги клієнтам, емоційної підтримки, прийняття етичних рішень [1], розширення засобів та меж застосування психологічної підтримки та психокорекції [4].

Потреба розробки нових концептуальних підходів до організації професійної підготовки фахівців соціальної роботи, передусім, зумовлена: інноваційно-творчою складовою теорії і практики соціальної роботи; спрямованістю особистісно-орієнтованого навчання; необхідністю якісного працевлаштування випускників; постійним удосконаленням змісту навчання та методикою викладання; науковою обґрунтованістю професійної підготовки; створенням освітніх і соціальних умов для покращення процесу навчання і розвитку студентів та професійної діяльності науково-педагогічних кадрів [6]. Зрозуміло, що оновлення державного галузевого стандарту за напрямом «Соціальна робота», освітньо-професійних програм за певними напрямами в галузі соціальної роботи певним чином впливає на особливості покращення організації фахової підготовки задля збалансованості теоретичної та практичної її складових [5].

Проте, залишається чимало невирішених питань, пов'язаних з упорядкуванням систематизованих знань різних наукових підходів до організації підготовки соціальних працівників, оскільки, по-перше, існуючі вимоги сучасної соціальної роботи перевищують наявні можливості підготовки соціальних працівників, а нестача професійно спрямованих викладачів та науковців-дослідників за цим напрямом продовжує ускладнювати формування фахівців «нової формації»; по-друге, постає питання удосконалення певних складових освітнього процесу підготовки соціальних працівників під впливом розробки та впровадження як освітніх інновацій, так й інновацій соціальної роботи.

Метою статті є висвітлення методологічних аспектів удосконалення організації підготовки майбутніх соціальних працівників в контексті функціонування

інноваційного освітнього середовища університету.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наявна система підготовки фахівців в галузі соціальної роботи недостатньо враховує світові тенденції та міжнародні стандарти соціальної освіти, залишаючись негнучкою до отримання «нових» знань, умінь, навичок та компетенцій, необхідних для виконання оновлених функцій соціального працівника. Очевидно, що на етапі становлення вітчизняної фахової підготовки соціальних працівників існуючі нормативні моделі поступалися світовим стандартам професійної діяльності соціальних працівників. Але їх вплив значною мірою обумовив подальшу трансформацію вітчизняної системи підготовки соціальних працівників. Водночас, значну роль для становлення системи підготовки соціальних працівників в Україні відіграла специфіка освітніх закладів, в якому її запроваджували, розробка та прийняття Державного галузевого стандарту підготовки фахівців спеціальності «Соціальна робота».

Потреба врахування нових вимог до особистості соціального працівника, сутності міжнародної соціальної роботи, ускладнення технологій надання соціальних послуг населенню спричиняє необхідність корегування організації освітнього процесу щодо внесення змін до оновлення підготовки соціальних працівників.

Удосконалення підготовки соціальних працівників як процес цілеспрямованого включення та накоплення інноваційного змісту, можливостей й ресурсів соціальної роботи повинно здійснюватися в умовах інноваційного освітнього середовища університету та відповідати таким характеристикам:

– *практикоорієнтованість*, оскільки засвоєння знань, набуття навичок та умінь відбувається спираючись на реальний життєвий й професійний досвід. Переорієнтація навчання соціальних працівників на засвоєння професійної діяльності забезпечує застосування практичних форм та методів формування професійного досвіду;

– *поліфункціональність*, тим самим розширюються функції підготовки соціальних працівників для реалізації додаткових навчальних програм, форм та методів навчання та виховання. Поліфункціональність середовища підготовки, виконуючи основні функції (навчальна, виховна, розвивальна, діяльнісна, комунікативна, методична, рефлексивна) забезпечує створення певних умов та можливостей для удосконалення

підготовки соціальних працівників, в яких проявляються різні види діяльності (управлінська, науково-дослідницька, проєктивна, соціально-технологічна, соціально-педагогічна) суб'єктів середовища;

– *відкритість*, оскільки базуючись на ідеях інтегративності та соціального партнерства, ресурсних можливостях середовища забезпечується взаємодія соціальних інститутів та суб'єктів середовища щодо застосування нових форм та методів навчання та виховання соціальних працівників;

– *інноваційність*, обумовлює актуалізацію інноваційного потенціалу суб'єктів середовища, прояв якого реалізовує розвиток інноваційної орієнтованості, інноваційної компетентності та інноваційної креативності та забезпечують успішність підготовки соціальних працівників до інноваційної професійної діяльності.

Відповідність підготовки соціальних працівників цим характеристикам інноваційного освітнього середовища університету впливатиме на характер оволодіння студентами інноваційними ідеями соціальної роботи, вміннями соціально-проєктної діяльності та здатністю до інших видів інноваційної діяльності. Зрозуміло, що у загальному контексті оновлюючі зміни підготовки інноваційного типу базуються на конструктивній ідеї відповідно якої, інноваційне освітнє середовище університету є одним з системоутворюючих чинників удосконалення підготовки соціальних працівників з урахуванням множинності перспективних й практикоорієнтованих напрямів її змістового й методичного забезпечення.

При цьому, організація підготовки соціальних працівників в інноваційному освітньому середовищі університету відповідно до виокремленої структури

характеризується змістовними складовими, що забезпечують наповнення традиційним (інваріативна складова) та трансформаційним (варіативна складова) змістом з урахуванням збереження, осучаснення та удосконалення вітчизняних здобутків навчання та виховання студентської молоді (Табл.1).

Як бачимо, підготовка соціальних працівників в університеті як особливий вид соціальної освіти інтегрує її різноманітність через варіативність поєднання різних методів, форм і засобів навчання та виховання студентів у спеціально створених умовах інноваційного освітнього середовища та має структурно визначитися наступними компонентами:

✓ *цільовий* (набуття системи компетенцій в галузі соціальної роботи в умовах інноваційного освітнього середовища університету);

✓ *організаційно-методичний* (розробка й упровадження комплексного науково-методичного забезпечення підготовки соціальних працівників з урахуванням педагогічної та соціальної інноватики);

✓ *технологічний* (залучення науково-педагогічних працівників на пряму підготовки «Соціальна робота» до інноваційної діяльності, впровадження методик, методів й форм навчання соціальних працівників та засобів актуалізації інноваційного потенціалу суб'єктів середовища);

✓ *результативний* (формування інноваційно активних суб'єктів професійної діяльності, здатних діяти нестандартно та творчо, вирішувати завдання соціальної роботи шляхом розробки та впровадження інновацій у сфері надання соціальних послуг);

✓ *середовищний* (забезпечення сприятливих умов для посилення партнерської взаємодії соціальних інституцій,

Таблиця 1.

Характеристика структурних компонентів підготовки соціальних працівників в інноваційному освітньому середовищі університету

Структурні компоненти	Характеристики	
	Інваріатна	Варіативна
Цільовий	Досягнення готовності до професійної діяльності в галузі соціальної роботи на основі оволодіння системою знань, умінь, навичок та компетентностей: загальних, фундаментальних, системних	Набуття системи компетенцій в галузі соціальної роботи на засадах здійснення інноваційно орієнтованої підготовки соціальних працівників
Організаційно-методичний	Зміст теоретичного та практичного навчання соціальних працівників відповідно до Державного галузевого стандарту зі спеціальності «Соціальна робота»	Удосконалення змісту теоретичних та практичних матеріалів підготовки соціальних працівників з урахуванням розвитку інновацій в соціальній роботі, педагогічної та соціальної інноватики

<i>Технологічний</i>	Процес організації та методики навчання й виховання соціальних працівників з використанням традиційних форм, методів та засобів	Процес організації залучення викладачів до інноваційної діяльності, впровадження методик навчання й виховання соціальних працівників з використанням інноваційних форм, методів та засобів актуалізації інноваційного потенціалу суб'єктів середовища
<i>Результативний</i>	Здобуття належного рівня підготовки до професійної діяльності відповідно до соціальних стандартів соціальної роботи та надання соціальних послуг різним категоріям клієнтів	Формування інноваційно активних суб'єктів професійної діяльності, здатних діяти нестандартно та творчо, вирішувати завдання соціальної роботи шляхом розробки та впровадження соціальних проєктів та інших інноваційних технологій
<i>Середовищний</i>	Реалізація партнерської взаємодії освітніх закладів з державними та недержавними соціальними закладами, громадськими та благодійними організаціями	Забезпечення сприятливих умов для актуалізації інноваційного потенціалу майбутніх соціальних працівників та залучення викладачів до інноваційної діяльності

залучення викладачів до інноваційної діяльності, актуалізації інноваційного потенціалу майбутніх соціальних працівників).

Традиційний та інноваційний характер підготовки соціальних працівників певною мірою відображається на специфічних особливостях її здійснення в умовах інноваційного освітнього середовища. Інноваційне освітнє середовище підготовки соціальних працівників в університеті як сукупність умов, створених спеціально для забезпечення можливості ефективної взаємодії усіх структурних компонентів підготовки (цільового, організаційно-методичного, технологічного, результативного та середовищного) сприяє об'єднанню інваріантної та варіативної її характеристик.

Тому, необхідність оволодіння цими знаннями і вміннями, а також розвитку й прояву власного інноваційного потенціалу суб'єктів середовища мають бути реалізованими у спеціально створеній організаційно-освітній структурі. За умови її відповідної організації та належного науково-методичного забезпечення (Положення про діяльність та структуру, навчальні програми за різними напрямками та видами діяльності навчальних студій, методичні та дидактичні матеріали) у межах науково-методичної діяльності факультету (Інституту) або Університету має бути створена структура, яка стане системоутворюючим чинником функціонування інноваційного освітнього середовища підготовки соціальних працівників в університеті.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Таким чином оновлення підготовки соціальних працівників до професійної діяльності в умовах інноваційного освітнього середовища університету має здійснюватися послідовно та комплексно відповідно до визначених структурних компонентів, оскільки цільовий компонент – відображає основну мету оновлення науково-методичного забезпечення означеного процесу (набуття системи компетенцій в галузі соціальної роботи на засадах здійснення інноваційно орієнтованої підготовки соціальних працівників); організаційно-методичний компонент – забезпечує організацію функціонування інноваційного освітнього середовища університету та реалізацію відповідного науково-методичного забезпечення підготовки соціальних працівників; технологічний компонент – забезпечує організацію залучення науково-педагогічних працівників напряму підготовки «Соціальна робота» до інноваційної діяльності, впровадження методик навчання соціальних працівників з використанням інноваційних методів, засобів й форм актуалізації інноваційного потенціалу суб'єктів середовища; результативний компонент – забезпечує зростання рівня інноваційної спрямованості, інноваційної залученості та інноваційної креативності суб'єктів процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах університету; середовищний компонент – забезпечує розвиток інноваційного потенціалу та розширення відповідних інноваційних ресурсних можливостей освітнього

середовища університету.

Отже, кожен структурний компонент підготовки соціальних працівників має перебувати у постійному взаємозв'язку й функціонуванні між собою, що повинно призвести до оновлення змістовості та її науково-методичного забезпечення.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Ashley Curry & Pamela Epley (2021). Toward a Reflection-centered Model of Graduate Social Work Education: Implications for Enhanced Practice. *Journal of Teaching in Social Work*, 41(1), 57–76, DOI: <https://doi.org/10.1080/08841233.2020.1855617>
2. Bybyk, D. (2020). Organizational and pedagogical conditions of future social workers' professional training for social leader ship. *Intellectual Archive*, 9(2), 56–65. DOI: https://dx.doi.org/10.32370/ia_2020_06_8
3. Lauren B. McInroy (2019). Teaching Technology Competencies: A Social Work Practice With Technology Course. *Journal of Social Work Education*, 55, DOI: <https://doi.org/10.1080/10437797.2019.1671272>
4. Lazorko, O., Overchuk, V., Zhylin, M., Bereziak, K. & Savelchuk, I. (2020). Modern Types of Psychological Correction and their Practical Application. *Systematic Reviews in Pharmacy*, 11(11), 1316-1322. DOI: <https://doi.org/10.31838/srp.2020.11.186>
5. Savelchuk, I., (2019). Training of social workers in the innovative educational environment of a university: conceptual ideas and innovation mechanisms. «EUREKA: Social and Humanities», 4, 59–66. DOI: <https://doi.org/10.21303/2504-5571.2019.00962>
6. Іванова І. (2014). Освітній та професійний стандарти: проблеми відповідності. *Український науковий журнал: Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації*, 1-2, 135–147.
7. Лісовець О. (2018). Методологічні засади організації процесу формування соціально-правової компетентності майбутніх соціальних працівників. *Педагогічний часопис Волині*, 1(8), 141–146.
8. Міщенко І. Б. (2009). Компетентність майбутніх фахівців: методологія та досвід формування в умовах вищої школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка*, 8, С. 3–9.

REFERENCES

1. Ashley Curry & Pamela Epley (2021). Toward a Reflection-centered Model of Graduate Social Work

Education: Implications for Enhanced Practice. *Journal of Teaching in Social Work*.

2. Bybyk, D. (2020). Organizational and pedagogical conditions of future social workers' professional training for social leader ship. *Intellectual Archive*.
3. Ivanova, I. (2014). *Osvitnii ta profesiyni standarty: problemy vidpovidnosti* [Educational and professional standards: compliance issues].
4. Lauren B. McInroy (2019). Teaching Technology Competencies: A Social Work Practice With Technology Course. *Journal of Social Work Education*.
5. Lazorko, O., Overchuk, V., Zhylin, M., Bereziak, K. & Savelchuk, I. (2020). Modern Types of Psychological Correction and their Practical Application. *Systematic Reviews in Pharmacy*.
6. Lisovets, O. (2018). *Metodolohichni zasady orhanizatsii protsesu formuvannia sotsialno-pravovoi kompetentnosti maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv* [Methodological principles of organization of the process of formation of social and legal competence of future social workers]. Kiev.
7. Mishchenko, I. B. (2009). *Kompetentnist maibutnikh fakhivtsiv: metodolohiia ta dosvid formuvannia v umovakh vyshchoi shkoly*. [Competence of future specialists: methodology and experience of formation in the conditions of higher school]. Kiev.
8. Savelchuk, I., (2019). Training of social workers in the innovative educational environment of a university: conceptual ideas and innovation mechanisms. «EUREKA: Social and Humanities».

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

САВЕЛЬЧУК Ірина Борисівна – доктор педагогічних наук, доцент кафедри теорії та технології соціальної роботи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Наукові інтереси: особливості професійної підготовки соціальних працівників до професійної діяльності в умовах інноваційного освітнього середовища університету.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SAVELCHUK Irina Borisovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Theory and Technology of Social Work, National Pedagogical Dragomanov University.

Circle of scientific interests: peculiarities of professional training of social workers for professional activity in conditions of innovative educational environment of the university.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2021 р.